

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: KIRKENS GIENMÆLE

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "KIRKENS GIENMÆLE", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 395. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-grundtvig04val-shoot-workid106560.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

KIRKENS GIENMÆLE.

Faa Uger efter, at Grundtvig var bleven klar over, at den apostoliske Trosbekendelse ved Daaben maa være Prøvestenen for den sande Kristendom, fik han Lejlighed til at gøre dette gældende i sit navnkundige Stridsskrift imod Professor *H. N. Clausen*. Han kaldte det *Kirkens Gienmæle*, fordi han fandt den historiske kristne Kirke angrebet i Clausens store Bog: *Katholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus*, og fordi han nu følte sig tryk paa, at han talte i den kristne Kirkes Navn, naar han helt igennem byggede sit »Gienmæle« paa Kirkens egen Bekendelse.

Professor *H. N. Clausen* henviste til det ny Testamente som den eneste paalidelige Sandhedskilde og betegnede det som en romersk-katholsk Vildfarelse at tage den senere Kirkes Vidnesbyrd som rette Borgen for, hvad der er ægte Kristendom. Men samtidig udtalte han tydelig, at den rette Fortolkning af det ny Testamente ahang af den theologiske Videnskab, og viste i Gerning, at dennes Kritik kunde undergrave, hvad enfoldige Kristne var vante til at regne for Sandhed til Salighed.

I Grundtvigs Øine blev han derfor en Hovedmand blandt dem, der ved Skriftklogskab vilde herske over Menigheden og bruge sit Herredømme til at fraliste den sin hellige Arvelod. Og da han tilmed som en begavet Præstelærer maatte faa stor Indflydelse paa den unge Slægt af Præster, fandt Grundtvig sig drevet til straks at imødegaa hans vrang Lærdomme paa den kraftigste Maade.

Kirkens Gienmæle er skrevet i Løbet af to eller tre Døgn og bærer kendeligt Præg af at være kommet varm, men ogsaa helstøbt ud af Essen.

De nærmere Omstændigheder ved Skriftets Fremkomst er oplyst af *C. J. Brandt i Dansk Kirketidende 1877 Nr. 44-45*. Jfr. *Holger Begtrup: Grundtvigs kirkelige Syn*, Side 209-235.

396

Kirkens Gienmæle **mod** **Professor Theologiæ** ***Dr. H. N. Clausen*** **ved** **Nik. Fred. Sev. Grundtvig** **Capellan ved vor Frelasers Kirke.**

Una sancta ecclesia perpetuo mansura sit¹.

Conf. Aug. art. VII.

Kjøbenhavn.
Trykt paa den Wahlske Boghandlings Forlag,
i Fabritius Tengnagels Bogtrykkerie
1825.

*

397

Fortale.

Det kan vist ikke undre Nogen, som har læst Professor *Clausens* nysudkomne Bog, kaldet: *Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus*, vist ikke undre nogen af denne Bogs alvorlige Læsere, at jeg træder op imod dens Forfatter, ikke som Recensent, men som *kirkelig Modstander*; thi han har i denne

Bog stillet sig i Spidsen for alle den Christelige Kirkes Fiender og Guds Ords Foragtere i Landet. Vist nok har Professoren, som Skribent, intet Navn, mig synes, heller ingen Kraft, til at være Anfører, men hans Stilling som Præste-Lærer, og hans Ry som *Exeget*, mellem de unge theologiske Studenter, giver ham i den danske Menighed en *kirkelig* Vigtighed, det vilde være uforsvarligt at overse. For at betegne dette, for at minde om, at Striden fra min Side slet ikke er personlig, og ingenlunde blot videnskabelig, men saa *reen kirkelig* som mueligt, derfor kalder jeg dette Feidebrev *Kirkens* Gienmæle, indskydende dermed Sagen, fra den blotte Læse-Verden, for den *almindelige Christenheds* Domstol. Det er altsaa her Præsten, der, som Lærer i den Christelige Kirke, sigter den theologiske Professor, som Præste-Lærer i Kirke-Skolen, og paastaaer, at, som ærlig Mand, maa han enten gjøre den Christelige Kirke høitidelig Afbigt for sin uchristelige og forargelige Lærdom, eller nedlægge sit Embede og aflægge sit christne Navn. Dette er min ufravigelige Paastand, i den *Christelige* Kirkes og Menigheds Navn, og vil Professor *Clausen* ingen af Delene, da erklærer jeg ham herved, paa Kirkens Vegne, som var, som er, og som skal blive, og hvis Lærdom ligger klart udfoldet, velbekjendt i dens Historie: paa den eneste ægte Historisk-Christelige Kirkes Vegne, for en *falsk Lærer*, som misbruger det Christelige Navn til, saavidt han 398 formaaer, at forvirre og forføre Menigheden, stræber at undergrave den Kirke, han udgiver sig for at ville tjene og befæste!

Inderlig skal det glæde mig, om denne *betingede* Erklæring aldrig træder i Kraft, men min Paastand kan jeg aldrig, uden selv at udelukke mig af Kirken, tage tilbage; thi den *Christelige Kirke* er ingen tom eller omtvistelig Indbildning, det er en aabenbar *Kiends-Gierning*, et velbekjendt historisk Factum, som al Verdens Protest ei kan rokke et Haarsbredd, end sige tilintetgjøre; hvad der beviislig har været Christendom fra Begyndelsen, det er og bliver Christendom ei blot til Verdens Ende, men i al Evighed, og derfor maa Ingen udgive for Christendom, hvad der *beviislig ikke* er det, hvad der ei kan være det, med mindre den sande, den ægte Christendom skulde være den falske, som ei kan siges uden aabenbar Sandheds-Fornægtelse. Det er heller ingen tom Ordstrid; thi den *Christelige Kirke* er en stor, en mageløs Kiends-Gierning, hvortil mangfoldige store Kiends-Giæringer, giennem henved et Par Aartusinder, er, som dens Virkninger, uopløselig knyttede, og det deraf udspringende *Vidnesbyrd*, godt eller slet, har den Christelige Kirke unægtelig Eneret til, som den ei kan gjøre giældende, uden ved at udelukke dem, der protestere imod den, og vil dog, ved falskeligt at bære dens Navn, i de Ukyndiges og Vankundiges Øine tilsnige sig dens Glands.

Spørgsmaalet er da blot, om jeg ikke selv er en falsk Lærer, eller dog en blind Ivrrer, som udgiver noget Usikkert og Tvivlsomt for den Christelige Kirkes Grund-Lærdom, eller for Angreb derpaa, og det er, hvad jeg maa overlade til Kirkens og Menighedens Dom, nu og herefter, i det jeg herved lægger Professorens Bog ved Siden ad Kirkens Bekiendelse, og erklærer: de lade sig umulig forene.

Jeg veed, at det Skridt, jeg her gjør, er i vore Dage usædvanligt, i Manges Øine latterligt, og i Manges uforsvarligt, men det er ikke desmindre veloverlagt, og aldeles nødvendigt, naar jeg ikke, efter min nærværende Indsigt, vil være en Forræder mod den Kirke, hvori jeg har annammet mit Saligheds-Haab, og hvori jeg har Kald til at udbrede og forsvare det store Evangelium, mig er betroet at prædike. Det skal, under alle Bedømmelser og alle mulige Følger af et saadant Skridt, være mig Nok, at jeg veed, med uomstødelig Vished, jeg har kun gjort min ueftergivelige Skyldighed, og alle billige Dommere skal finde, det er noget ganske Andet, end naar Præster og Theologer, lige siden det *Nicæniske Conciliums* Dage, forkiættrede 399 hinanden, for Deres egne Meningers eller omtvistelige Lærdommes Skyld; thi kan jeg end ikke frikiende mig selv for i min Ungdom at have gjort noget Saadant, gjør jeg det dog ikke her. Saasnart et *Concilium*, en *Pave*, eller et *Theologisk Facultet*, anmasser sig Skrift-Fortolkningen, og udelukker de Lærere af Kirken, der fortolke anderledes, uden dog derved *beviislig* at bestride eller modsige den, hele Menigheden bekiendte, oprindelige Christendom, da lider Himmeriges Rige Vold, og de, som gjøre Vold, rykke det til sig; thi Hoved-Spørgsmaalet er ikke, hvis theologiske Mening der er den forsvarligste, men med hvad Ret en enkelt Theolog eller et heelt theologisk Selskab udgiver sin Skrift-Fortolkning for den eneste rigtige, iiden at kunne unægtelig, soleklart bevise det. Enhver Stat har, paa eget Ansvar, Lov til at bestemme en vis Fortolknings-Regel, alle de Lærere skal følge, som den vil lønne, beskytte, eller ogsaa kun taale i Landet, og det bliver vores Sag, om vi for Kirken, Skriften og Samvittigheden kan forsvare at underkaste os denne Regel, da vi, i modsat Tilfælde, maae give Slip paa Statens Beskyttelse og Venskab, og, som Evangelister i *Jesu* Navn, lære, som vi bør, og lide, hvad vi skal; men *Skolen* derimod har ingen Magt over Kirken eller Menigheden, den skal tjene, lære og raade, uden anden Myndighed end den, Menigheden giver, ved at følge Raadet og Lærdommen, hvilket Kirken skal taale, saalænge Theologien virkelig bygger paa dens Grund-Bekiendelse, eller dog ikke øiensynlig afviger derfra. Skeer derimod det Sidste, da skal Kirken overbevise og formane, og frugter det ikke, da udelukke den Theolog eller det theologiske Selskab af Kirken, som i Grunden allerede, ved at bestride Kirken, har udelukt sig selv. Dette Nødværge er det blevet vanskeligt at bruge, formedelst de borgerlige Følger, den verdslige Øvrighed har knyttet til en saadan Udelukkelse, og derfor alene er det i vore Dage saalænge undladt; men det maa ikke undlades, og Alt, hvad Kirken kan gjøre, er oprigtig og inderlig at bede Øvrigheden om et borgerligt Tolerance-Edict, saa Udelukkelsen, for hvem der ikke tillige har brudt en borgerlig Forpligtelse, bliver uden alle borgerlige Følger!

Nu har Professor i Theologien *H. N. Clausen* i fornævnte Bog paa det Udtrykkeligste og Stærkeste erklæret, at han ei *vil taale* nogen anden Kundskabs-Kilde eller Troes-Regel i den Christelige Kirke end Skriften, og ligesaa bestemt erklæret Skriften for usikker og selvmodsigende, hvoraf unægtelig følger, at han ei alene forkaster den Christelige Kirkes oprindelige 400 Troes-Bekiendelse, men erklærer den giennem

mange Aarhundreder bekiendte *Christendom* for aldeles *ubekiendt* og *ukiendelig*. Da han nu, desuagtet, ei blot vil hedde Christen, men giælde for en *christelig* Skrift-Fortolker, der kan lære Andre, hvad han, efter egen Bekiendelse, ikke selv veed: hvad der er ægte Christendom, saa maa han enten forsætlig ville bedrage sine Læsere og Tilhørere, eller han maa have været blind for de soleklareste Sandheder, og hvilken af Delene der er Tilfældet, maa han nu selv afgjøre, i det den klare unægtelige Sandhed foreholdes ham. Hvad der giælder om ham, giælder naturligviis om alle dem, der vedkiende sig hans aabenbar falske Lærdom, og udgive sig dog, under hvilket som helst andet Navn, for *christelige* Lærere.

De udvortes Følger gjør her slet intet til Sagen; thi om ogsaa de falske Lærere skulde alle vegne faae Magt til at udelukke os rette Lærere af, hvad de da falskeligt kalde den christelige Kirke, skeer Skilsmissen ligefuldt, og vi udgjøre ligefuldt, med christne Fædre, den eneste sande christelige Kirke paa Jorden, som altid er kiendeligst, naar den forfølges.

At jeg ikke før, i en Tid, der vrimler af falske Lærere, har gjort dette Skridt, kommer især deraf, at jeg først nylig er kommet til klar Erkjendelse af, hvad der er den Christelige Kirkes urokkelige og uforanderlige Grundvold; thi saalænge det stod dunkelt for mig, beholdt enhver Skilsmisse, jeg gjorde mellem Grund-Lærdomme og Andre, noget Vilkaarligt, og jeg følte bestandig, at efter min Skriftfortolkning, om den end var mig nok saa sikker, og hvormange ægte christelige Lærere jeg end havde den tilfælles med, efler den maatte jeg ingen *kirkelig* Skilsmisse-Dom afsige, da man, uden aabenbar Sandheds-Fornægtelse, kunde erklære den for ugyldig, om den end i Grunden ikke var det. Nu derimod gaaer jeg frem med en Sikkerhed, som jeg veed, maa være alle indlysende, og er vis paa, at Grund-Sætningen, om end jeg eller Andre skulde feile i Anvendelsen, er urokkelig, og kan nu aldrig mere oversees, saalænge der er en christelig Kirke; thi naar den christelige Grund-Sætning er klart gaaet op for Erkiendelsen, da er Kirke-Dørren lukket saaledes i, for falske Lærere, at Ingen kan lukke op, og lukket saaledes op, for alle Troende, at Ingen kan lukke i.

Lovet være Gud, vor Herres Jesu Christi Fader, som oplod vore Øine, da det gjaldt om Klarhed, og haver underlig ledt vore Christne Fædre i mange Ledd, som sit Folk giennem Ørken, og vogtet deres Fødder for de mørke Høie, saa vi med 401 Sandhed kan sige, vi befinde os i den eneste sande, almindeligchristelige Kirke, under en Christen Øvrighed, og med en Stilling til det borgerlige Selskab, som kun er lidt for bekvem, saa den eneste Begjæring, vi maae blande med vor Taksigelse til Danmark mageløse Konge-Huus, er, at det borgerlige Baand paa Kirkens Fiender maa løses, saavidt det kan bestaae med borgerlig Orden, og Kirken s Forsvar overlades til den selv, eller rettere til dens usynlige Konge og Byg-Mester, som er med den alle Dage til Verdens Ende, og for Hvem det kun er som en Leg, at lægge sine Fiender under sine Fødders Fodskammel.

Jeg veed meget godt, man vil skrige Ak og Vee over mit Kiætter-Magerie, som man kalder enhver Protest, Kirken gjør mod sine falske Venner, men jeg veed ogsaa, man skal nødes til at indrømme, at *det Slags* Kiætter-Magerie har man ikke seet for nyelig, vel ikke siden den Bog blev skrevet, hvoraf jeg har lært det, det er *Irenæi* velsignede Bog til Kirkens Forsvar, som egenlig først nu kan forstaaes og benyttes!

* Christianshavn, paa *Irenæi* Dag1 1825.

N. F. S. Grundtvig.

402

Saa lidt som mueligt vil jeg berøre det rige Stof til *uendelig* Strid, der nødvendig maa findes i en Bog, hvis Forfatter ei blot vil komme ny Vin i gamle Læder-Flasker, men vil lægge Krudt i gamle Bygninger, for at sprænge dem i Luften, hvor de da, efter hans Paastand, skal kunne gribes i deres rene ætheriske Glands, ja, i en Bog, hvis Forf. gjør sig en Ære af at være, om ikke Enevolds-Herre, saa dog uafhængig Selv-Eier i Selv-Modsigelsens grændseløse Rige. Alt for jordisk til at turde vove mig op i disse underhimmelske og dog overjordiske Egne, vil jeg blot paa mit lave, men urokkelig faste Stade bevise, at *den Kirke*, Prof. anpriser, er *ikke den Christelige, men et selvgjort Luft-Castel*, der naturligviis staaer i samme Forhold til Kirken, som Vind til Aand, og i samme Forhold til Stat og Historie, som Luft-Syn til Jorden. Et saadant Beviis burde vistnok være unødvendigt, da Prof. selv har gjort sig den Uleilighed at giennemføre det, men da han dog har taget sig den utilladelige Frihed at skylde *Christus, Bibelen og Luther* for, hvad han selv gjør, og paastaaer dristig, at hans Luft-Castel er den eneste sande evangelisk-christelige Kirke, er det i vore oplyste Tider vist ikke overflødigt, unægtelig at bevise, det er ikke sandt.

Efter Bogens Titel venter man en Udsigt over *Catholicismens og Protestantismens* Kirkeforfatning, Lære og Ritus, som de virkelig har været og nu ere, men allerede i Fortalen (S. VIII) høre vi, at vel har Forf., i Henseende til *Catholicismen*, indskrænket sig til de Kilder, som Kirken selv tillægger canonisk Gyldighed, da *Forsømmelsen heraf har frembragt stor Forvirring* i Anskuelsen af Catholicismens Væsen og Principer; men at *den protestantiske Kirkelære* tilstæder en langt friere Behandling; altsaa, at den kan man (dog vel ikke uden Forvirring) øse, hvoraf man vil, naar det kun er af et Hoved, der *protesterer* mod Catholicismen, eller mod 403 hele den historisk-christelige Kirke. Hertil anfører Prof. strax den naive Grund, »at den catholske Kirke hviler ene paa det historiske Fundament, men at *den protestantiske Kirkelære hverken staaer eller falder ved historiske Vidnesbyrd*,« og heraf er det da klart, at i Henseende til *Protestantismen* vil Prof., ved Hjælp af Ordets grændseløse Ubestemthed, narres med sine Læsere, og aldeles forvirre Sagen, i det han

forsætlig sammenblander sine egne og Andres Meninger om, *hvordan man burde have protesteret*, med Udviklingen af, hvorledes den *Lutherske*, den *Zvingliske*, den *Calvinske* Menighed *virkelig*, i sine Lærdoms-Bekiendelser (Symboler) og Lærebøger, *har protesteret* mod Pavedommets Misbrug, uden derved paa nogen Maade at ville, som Prof. *Clausen*, løsrive sig fra den eneste sande, almindelig (catholsk) christelige Kirke, som ene hviler paa det historiske Fundament, maa nødvendig *staae og falde med Historiens Vidnesbyrd*. Anseer virkelig Prof. en saadan Fremgangs-Maade for ærlig, da trænger han høit til at faae mere Lys i sine moralske Begreber, og troer han at kunne forsvare den, da er han aldeles uvidende om Tanke-Lovene, eller Tænkningens uforanderlige Principer; thi enten maa det jo være, *eller ikke være den bekiendte* kirkelige Protestantisme, han taler om, og er det *den*, da maa han, ligesaavel i Henseende til *Lærdommen*, udelukkende holde sig til det almindelig *Antagne og Bekiendte*, som i Henseende til *Forfatning og Ritus*; men er det *ikke* den *bekiendte* Protestantisme, men kun hans egen og hans gode Venners, han taler om, da skal han ligesaavel holde sig fra den historiske Protestantismes Ritual og Kirkeret, som fra dens Lærdom, da han ellers stræber at indsmugle en fremmed Lære under Præste-Kjolen, eller at paabyde Kirken og Menigheden *hans* Protestantisme, skiøndt de have vedkiendt sig en ganske anden. Var det ikke saa, hvi har han da ikke indført sit liturgiske Forslag i Bogen selv, som en Underretning om den protestantiske Kirkes Ritus, eller kan Prof/s private Meninger om, hvordan den augsburgske Confession burde forandres, være mere end *Forslag*, kan Forf.'s Dristighed virkelig gjøre dem til, hvad de ikke er: *vor Menigheds Lærdom!* Det nytter derfor slet ikke, Alt, hvad Forf. snakker, frem og tilbage (S. 303-35) om, hvilken Modsætning han vil have mellem Catholicismens og Protestantismens Symboler; thi dermed siger han jo kun, hvordan *den* protestantiske Kirke skal være, som han vil gjøre den Ære at være Medlem 404 af, og det bliver derfor lige vist, at hvad de protestantiske Menigheder i deres Rekiendelser og Lærebøger har vedkiendt sig, det har de vedkiendt sig, og maae ansees for at vedkiende sig fremdeles, indtil de ligesaa høitidelig *fralægge* sig det. At nu Prof. *Clausen* vil ene paatage sig den Uleilighed, er jo vistnok meget tjenstagtigt, men naar han dertil ikke har Menighedens Fuldmagt, gjælder *fralæggelsen* naturligviis kun for hans egen Person, og al hans Ivrighed mod det Aands-Tyrannie, det skal være af en *Menighed* at binde dem, der vil være *dens Lærere*, til en vis, nøjagtig bestemt Lærdom, beviser kun, det er hans Alvor at udtræde af vor Menighed, hvis den ikke vil rette sig efter ham, men beviser ligesaa lidt, at den bør gjøre det, som at den virkelig har gjort det. Vil Prof. overbevise os om, at vi *skal* forkaste vore Fædres *christelige Tro og Bekiendelse*, da nytter det kun lidt, han beviser, at denne Tro og Bekiendelse kræver en *Ydmyghed og Selv-Fornægtelse*, som er meget ubehagelig for Kiød og Blod; thi det har vi vidst, før han blev født, det har *Luther* og vore Forfædre bestandig indpræntet os; men han maa bevise os, *enten* at en saadan Ydmygelse og Selv-Fornægtelse er Synd dvs. strider imod, hvad vi skyldte Gud og Sandhed, *eller* at den *christelige Kirkes Lærdom er falsk*, og altsaa ingenlunde den Ydmygelse og Selv-Fornægtelse værd, det koster at troe og følge den. Kan han nu, som jeg med den christelige Kirke frimodig paastaaer, ingen af Delene, da maa han ikke kalde det ufornuftigt, at vi holde fast ved Fædrenes Tro og Bekiendelse, og lade ham, der vrager begge Dele, gaae over til en anden Religion, som han finder mere passende med sin Natur; thi, uden Beviis, blot paa Prof. *Clausens* Ord, at forkaste en Tro og Bekiendelse, der, *som den Christelige*, har vor egen, vore Fædres, og, giennem snart atten Aarhundreder, Millioners *Erfaring*, og et vidunderligt historisk Vidnesbyrd for sig, det kan Ingen kalde fornuftigt, uden en vildhovdet Sværmer, der sætter sine egne luftige Indbilledninger høit over Erfaringens ædrue, paalidelige Vidnesbyrd. Men her komme vi til en af Prof.'s værste Selv-Modsigelser, thi hvor fornemt han end taler om sin protestantiske Kirke, som den, der hverken staaer eller falder ved historiske Vidnesbyrd, hvad der er begribeligt nok om en Kirke, der kun svæver i *Luften*, og hvor foragtelig han end taler om den *historiske* Kirke, der holder det for bedst at blive ved Jorden, til man kommer i Himlen, og vil slet ikke vide af nogen Luft-Seilads, saa døber han dog denne sin Luft-Kirke med *bekiendte, jordiske, 405 historiske* Navne, som den *christelige og evangeliske*, og beraaber sig paa *Christus, Bibelen og Luther*, hvad han dog vel ikke gjør for at nedsætte, men for at ophøie, ikke for at beskiamme, men for at ære sit Luft-Castel, og da nu Erfaringens historiske Vidnesbyrd er det Eneste, der ærer Christus, Bibelen og Luther, som altid har havt Verden og dens Viisdom imod sig, maae det jo netop være disse priselige Vidnesbyrd, som Prof. i Øvrigt slet ikke vil ændse, netop dem, han vil koble til sit Luft-Castel, for at give det ellers aldeles Usynlige en Smule Skikkelse og Anseelse i jordiske Menneskers Øine! Det er nu vist nok intet Nyt, thi det Samme gjorde alle Kiættere, saa godt de kunde, lige fra Kirkens Stiftelse af, men alt Gammelt er ingenlunde godt, thi ogsaa Løgn og Skvalder have lang Alder, skiøndt Sandhed altid sees at være en Dag ældre, fordi Løgn umuelig kan komme til Orde, før den har Noget at modsige dvs. *protestere imod*: før den har noget Sandt at nægte. Jo ældre nu Kirken er blevet, des stærkere og mærkeligere er ogsaa Erfaringens Vidnesbyrd om den blevet, og da man, ved Kirke-Stormen i det attende Aarhundrede, fandt, det var en høj Muur at komme over, stræbde man, som Krigsbrug er, at komme under den, ved at erklære *Erfaringens Vidnesbyrd for ugyldige*; men da man snart mærkede, det var for grov en Selv-Modsigelse, da man ellers forgudede Erfaringen, saa besluttede man at gaae en Middel-Vei, og gjorde desaaarsag den christelige Kirke, som det hedde, af inderlig Kiærlighed til Fred, og Medynk over dens graa Haar, det mærkelige Freds-Forslag, at naar Kirken vilde overgive sig til *Fienden*, vilde han *lade sig døbe og kalde Christen*, under Forbeholden af at maatte nedrive i Kirken Alt, hvad han ikke kunde lide, og dele Erfaringens Vidnesbyrd saaledes, at han tog det Gode, og overlod Kirken det Slette, som var Broder-Parten. Dette er det berømte Forlig og Concordat, som den Christelige Kirke skal have sluttet med sin Arve-Fiende: den *falske, kiødelige Fornuft*, og derved, ved at protestere mod sig selv, være blevet *ægte protestantisk*; men da Alt, hvad der protesterer mod sig selv, derved ophæver sig selv, seer man let, at enten maa den christelige Kirke være indtaget og nedrevet, hvad Fienden i saa Fald undskylder med den Løgn, at det var med dens eget Minde, eller ogsaa er hele Fortællingen kun et Krigs-Puds, hvormed Fienden

har stræbt at dysse Kirke-Vagten i Søvn, mens han gjorde sit Mester-Stykke, som er at rive ned, hvad Kirken har opbygget. Vi vil nu lade det være ganske uafgjort, om 406 Prof. *Clausen* kiender denne Sagens rette Sammenhæng eller ikke: om han virkelig indbilder sig, at en *Kirke*, der protesterer mod den christelige Kirkes Troes-Bekjendelse og hele Historie, alligevel kan være *christelig*, eller han blot *kalder* den saa, for at sætte hvem han kan Blaar i Øinene; men at hans *protestantiske Luft-Gastel* hverken har været, er, eller kan nogensinde blive den eneste sande, velbekjendte, af Erfaringen anbefalede *Christelige Kirke*, eller faae mindste Deel i dens guddommelige og menneskelige, med det ædleste Helte-Blod beseiglede Vidnesbyrd, det lade vi os ikke aftrætte, thi *det kan vi bevise!*

Vi vil desaa først lade Prof. *Clausen* construere sin protestantiske Kirke i Luften efter Behag, og derpaa sammenligne denne hans Tanke-Skygge med den *virkelige Jesu Christi Kirke* paa Jorden, hvorved det vil blive soleklart, at hverken er Christi Kirke bygget efter Prof. *Clausens Tegning*, ikke heller kan den, uden i Bund og Grund at nedrive dvs. tilintetgiøre sig selv, ansee Prof.'s Tegning som det *Ideal*, den skal stræbe at nærme sig: at vinde Lighed med. Naar det er skedt, da har den *Christelige Kirke* og Prof. *Clausen* ei mere med hinanden at skifte, med mindre han vil forkynde den aaben Feide; thi naar kun hele Menigheden veed, at Prof. *Clausens Christus* er en aldeles *luftig, døvstum, magtesløs*, upersonlig Person, som gjør sit Bedste ved slet ingen Ting at gjøre, ved at lade Prof. *Clausen*, og hvem der vil, i sit Navn troe og lære og gjøre Alt, hvad de selv vil, altsaa *total og væsenlig* forskiellig fra *Kirkens Christus*, som er en baade himmelsk og jordisk, guddommelig og menneskelig, almægtig, i aandelig Kraft nærværende, med Faderen, sig selv og Menigheden aldeles enig Person, der selv, ved sin Aand og sit Ord, vil gjøre sin Faders Gierning i og ved sine Troende; naar Menigheden blot veed det, da overlader Kirken det rolig til Enhvers egen Skjønsonhed, *hvilken Christus* de vil tilbede: Ham, der har gjort store og forunderlige Ting i sin Kirke, saa den er blevet med Æren navnkundig til Jorderigs Ender, eller ham, der aldrig har gjort Andet end modsagt *Kirkens Christus*, og stræbt, skiøndt altid forgiæves, at forstyrre Hans Værk og afbryde Hans Virksomhed.

Navnet *Kirke*, dermed begynder Prof., belyder overhovedet et Samfund til at fremme almindelig Religieusitet.

Vi vil ikke tvistes med Prof. om den curieuse Materie, hvad *Navnet Kirke* over Hovedet betyder; men er det hans Mening, 407 at *Ordet Kirkeer* kommet til os som Navn paa ethvert Samfund til at fremme *almindelig Religieusitet*, da tager han mærkelig feil, thi det veed enhver, der ei er aldeles fremmed i *Kirke-Historien*, at man ikke kalder *Munke-Ordenerne Kirker*, skiøndt de unægtelig var egne Samfund til at udbrede almindelig Religieusitet. Dog, for ei paa mindste Maade at volde Ordstrid til ingen Nytte, vil vi lade Prof. tænke sig ved Kirke overhovedet, hvad han vil, naar han kun indrømmer os, at den *Christelige Kirke (Ecclesia Christiana)* er et *Troes-Samfund*, med en *Troes-Bekjendelse*, som den forelægger alle dem, der vil indlemmes i den, indlemmer dem kun ved *Daaben og Nadveren* i sig, naar de tilegne sig Bekjendelsen, og anseer dem som *Frafaldne*, naar de siden vrage Troen eller vægre sig ved Bekjendelsen, erklærer dem for *falske Christne* dvs. *Kiættere*, hvis de, vitterlig afvigende fra Bekjendelsen, haardnakket paastaae Ret til ligefuldt at hedde *Christne*. Vil Prof. derimod ei engang indrømme det, men haardnakket paastaae, at *hans* protestantiske Kirke, hans kirkelige Luft-Castel, hvor man kan troe, hvad man vil, eller hvor Troes-Bekjendelsen selvmodsigende lyder saa: *jeg troer, jeg veed ikke hvad*, at det er den *sande christelige Kirke*, da faaer vi at vende Sætningen om, og sige, hvad han skal nødes til at indrømme, eller gjøre sig selv til Løgner: *Der er for nærværende Tid et Troes-Samfund*, der kalder sig den eneste sande Christelige Kirke, og hvori Ingen indlemmes, ved *Daaben og Nadveren*, uden at tilegne sig den saakaldte *Apostoliske Troes-Bekjendelse*, og hvoraf man altsaa udelukker sig selv, naar man vægrer sig ved at aflægge Bekjendelsen, end sige da, naar man vil stifte en ny Kirke, hvis Medlemmer slet ikke skal være bundne enten i Troe eller Lærdom til nogen Bekjendelse. Af denne Kirke, hvori Prof. *Clausen* dog formodentlig ogsaa, ved *Daaben og Nadveren*, efter foregaaende Troes-Bekjendelse, er indlemmet, af *den* har han ved nærværende Bog unægtelig udelukt sig selv, saa, vil han desuagtet paastaae, at være Medlem af den *Christelige Kirke*, maa han bevise, at *det Troes-Samfund*, han saa haanlig vender Ryggen, *falskelig* har tilegnet sig og baaret Navn af den Christelige Kirke, eller ogsaa finde sig i at erklæres for Medlem af *Kiætter-Selskabet* udenfor Kirken, der kun har den Troe tilfælles, at Kirken farer vild, og at deres Protest er Nok, om ei til at nedrive, saa dog til at beskjemme og fordømme den!

Vil man nu see Prof.'s Beskrivelse over sin christelige *Kirke*, 408 der vel som jordisk Institut skal være bundet til Sandseverdenens almindelige Former, men efter sit *Væsen* (som Luft-Castel nemlig) skyer al Berøring med Jord og Legem (S. 4.), da læse man først (S. 7-8) følgende smukke Indledning: »I Christus aabenbarede sig Gud for Jordens Slægter, saaledes som den endelige Form kan optage i sig det Uendelige; for første Gang kundgjordes en reen og luttret Universalisme, hvori orientalsk Høihed og Dybhed var forenet med occidentalsk Klarhed og Mildhed, Tankens Lys med Følelsens Varme og Phantasiens Farveskiær; i de ædleste Symboler udtalte Læren den Tro, der i hvert Menneske er nedlagt, men ikkun hos Faa udvikles til klar Bevidsthed; og i det den gav denne Tro Fasthed, Bestemthed og Anvendelighed, ydede den det fuldstændige Menneske fuld Tilfredsstillelse, og betryggede for alle de Feil og Forvanskninger, som udspringe af eensidig Aandsvirksomhed. Denne Lære forkyndtes som den giennem Aarhundreder forjættede og forventede Guds Aabenbaring, og Udsagnet bekræftedes ved Vidnesbyrd fra Gud; thi Lærens Forbindelse med Verdensbegivenhedernes Række viste klarlig den styrende Haand.«

Alvorlige Læsere, som endnu ikke veed, at det mest(e) Eiendommelige i Prof.'s Bog er uidskrænket Anpriisning af *kirkelig Ubestemthed* (hans rene *Universalisme*) og den deraf flydende Bestræbelse, overhovedet at sige Alt, hvad der lader sig høre, uden dog i Grunden at sige det Mindste, hvorpaa der lader sig bygge, de, som endnu ikke veed det, vil vist forundre sig over denne Beskrivelse af Christus og Hans Lære; men seer man nøie til, finder man dog, der er sagt lidt, nemlig at Begge er saa godt som ingen Ting: Christus er, saavel som Prof. *Clausen*, kun det Uendelige i en endelig Form (Sjæl og Legeme), Christi Lære, ligesom Prof.'s, Udtalelse af den Tro, der i hvert Menneske er nedlagt (altsaa formodenlig Tro paa sin egen Fornuft), Guds Vidnesbyrd om Lærens Sandhed det Samme, Mahomeds har, nemlig Forbindelsen med Verdensbegivenhedernes Række, som klarlig viser den styrende Haand.

»*Saaledes*, bliver Prof. ved, var i Tidens Fylde Betingelserne givne, den religieuse Idee frigjort fra Naturdyrkelsens Billedformer, løst fra menneskelige Baand, rensat fra Klogskabens og Egennyttens Tilsætninger, dens Trone synlig opreist i de Frommes Midte, og Virkningen udeblev ikke. Menneskene fulgte den himmelske Røst og den indre Trang; Christus forlod Jorden, men hans Aand blev tilbage i hans Lære; den drog dem tilsammen, og forenede dem til en Samvirken, høiere end nogen 409 anden. En *Kirke* dannede sig i Christi Navn; i den skulde Christus vedblive at tale til sine Bekiendere; fra den skulde den christelige Tro, som besjælende Princip, udstrømme i alle jordiske Forhold. Det er altsaa den *christelige Kirkes Væsen*, at virke i Christi Aand, til samme Maal, paa samme Maade, som det guddommelige Forbillede virkede paa Jorden. Som det Organ, ved hvilket Christi Plan skal i Tiden realiseres, maa Kirken paa det Inderligste slutte sig til ham, og, saavidt mueligt er, gjøre sig hans Virksomhed egen; *dens Virken* er altsaa *desto fuldkomnere, jo mindre activ den er, jo mindre den udgaaer fra Kirken som selvstændigt Samfund, dens Væsen skal være forberedende, middelbar, og indskrænke sig til at bane Veien for den Kraft, der virker i Christi Lære, og som i sig selv maa være tilstrækkelig, saafremt den er fra Gud, og af Gud understøttet.*«

Det koster mig vist nok Overvindelse at afskrive Prof.'s Vrævl, men hvem vilde ellers troet mig, naar jeg havde sagt Dem, at, efter hans Paastand, var det den christelige Kirkes Væsen at være saa lidet activ, saa ørkesløs som mueligt, at han slet intet Eiendommeligt vilde finde i den, uden en død Mands Aand, paa hvis Kraft i Læren den skulde stole, men hvis Lære den maatte lade godt Folk selv giætte sig til.

Det Sidste staaer vel ikke udtrykkelig her, ligger kun i Kirkens Ørkesløshed, men naar vi spørge Prof., hvor man da finder den Christi Lære, som er fra Gud, understøttet af ham, med en Kraft, som gjør Kirkens Activitet ei blot overflødig, men skadelig, da maa vi naturligviis søge Svaret i Prof.'s Beskrivelse over *hans protestantiske Kirke*, som han med rund \ Haand tildeler alle den christelige Kirkes Prædicater, og hvad vi der finde, skal jeg ærlig stræbe at meddele Læseren.

Efterat Prof. nemlig har ledsaget *Catholicismen*, og derved, *efter hans Forklaring*, den *historisk-christelige*, altsaa den eneste ægte christelige Kirke til sit Hvilested, fører han (S. 298) noget Splinternyt paa Bane, som han behager at kalde slet hen den protestantiske (*Modsigelsens*) Kirke. Denne skal, efter Prof.'s Beretning, der bedst maa kiende, hvad der kun er til i hans egen Indbildning, vel gaae ud fra samme dogmatiske Punct som den catholske (historisk-christelige), fra Troen paa Aabenbaringen i Christus, men divergerer strax udenfor denne Punct, og skielner (S. 299) med *critisk* Strenghed mellem det *skrevne Ord* og *det mundtlig overleverede*. Vistnok maa det indrømmes (S. 301), at Christendommen er 410 blevet forplantet ved mundtlig Underviisning førend ved Skrifter, det maa indrømmes, at endog de fleste af de hellige Bøger ere Frugterne af den ældste christelige Tradition; Muligheden kan heller ikke nægtes, at jo flere af Jesu og Apostlernes Udsagn kunne være opbevarede i Kirkefædrenes Skrifter, og der endnu læses i deres oprindelige Reenhed; det maa ligeledes indrømmes, at Kirken, saafremt Ægtheden af saadanne Lærdomme og Udsagn lod sig bevise, vilde være forpligtet til at hylde dem med religieus Ærefrygt; men desuagtet vilde Kirken (S. 311), »selv i det Tilfælde, at en eller anden Lære, som i Skriften er ganske forbigaaet, lod sig paa Traditionens Vei med al mulig Vished føre tilbage til Jesus og Apostlene, ikke være berettiget til at stille den ved Siden af dem, som ere overleverede i de hellige Bøger; thi naar den ikke tør tilskrive det en Hændelse, men maa see en høiere Styrelse deri, at denne Lære ikke er bleven optaget i den hellige Skrift, da har den ikke andet at gjøre, end at acquiescere i det guddommelige Vink; og det paaligger den altsaa at holde over den Grændse, som eengang er draget af den styrende Finger.«

See, det kan man dog engang kalde en ordenlig Tro paa Skriften, vil maaskee Læseren sige; men jeg maa svare, nei, det er en ganske overordentlig Tro, den groveste *Bogstav-Tro*, jeg endnu nogensinde har seet beskrevet; thi hvilken Kulsvier-Tro paa Skriften, uden anden Grund end den protestantiske Kirkes Befaling i Christi Navn, maatte det dog ikke være, som kunde trodse det levende Ord, der *beviislig* var udgaaet af Christi Mund, og lod sig dog vel heller ikke uden besynderlig Guds Styrelse bevise!

Altsaa, i Prof.'s protestantiske Kirke er det *skrevne Ord* Alt, saa selv Jesu mundtlige Ord kunde ikke forandre en Tøddel deri, altsaa, maatte man vel tænke, Prof. *Clausens* mundtlige Ord eller skriftlige Bogstav ikke heller; men deri tænkte man mærkelig Feil; thi i den Kirke kan der skee Mirakler, som Ingen skulde troe, der er selv det Umuelige mueligt!

Vist nok læser man (S. 303-4), at det skrevne Ord er den eneste Form, i hvilken Læren har vedligeholdt sig i *beviislig* Integritet, saa at den lyder for os, som den lød for de første Aarhundreders Christne, saa det er

den eneste af Gud os givne Kundskabs-Kilde og *Troes-Regel*, det er Protestantismens egentlige Helligdom, den evangeliske Troes Palladium, og den hellige Ærefrygt, den ubegrændsede Tillid, den freidige Tro, hvormed den henviser til Skriften som sit Lys og sin Leder, er den 411 protestantiske Kirkes dogmatiske Særkiende Ja, at Skriften er det *tilstrækkelige fuldstændige* Vehikel for Læren, hvortil Intet kan føies, som Intet kan tages derfra, og den er sig selv nok, sin egen Tolk, *ved sig selv klar* og *indlysende* for hvert seende Øie; vist nok læser man alt dette, og her maae naturligviis Reformatorerne holde Lyset for Prof. Clausen; men vi behøve blot at vende Blad, saa slippe Reformatorerne, og Prof. er selv saa god at holde Lyset for os alle, thi her (S. 306) høre vi, at Protestanten, som idelig færdes og sysler med de hellige Bøger, kan ikke dølgge det for sig selv, at Gientagelser, der synes at kunne være undgaaede, er ligesaa hyppige, som Huller, der synes at burde være udfyldte, at Skriften *tier*, hvor man *helst lyttede* til dens Tale; at den taler *dunkelt* og *ubestemt*, hvor Øiet *begiærligst søger et ledende Lys*; at et Slør hviler over enkelte Steder og enkelte Bøger, med Hensyn til Authentie (Ægthed), til Text og Fortolkning, som ingen Tid synes at skulle hæves.

Dette kunde vel være Nok til at vise, hvilke haandgribelige Selv-Modsigelser Prof., med en forskrækkelig Overtro, troer at kunne forene i sin protestantiske Kirke, og det er upaatvivlelig Nok baade til at betage os Lysten til Indlemmelse deri, og til at vise, det er *ikke den* Kirke, Reformatorerne stræbde *med Skriften* at *oplyse*; men der er meer, hvor det kom fra, og strax paa følgende Blad (S. 308) læse vi, at intet Ord er os umiddelbart overleveret af Jesus selv, heller intet Ord udtrykkelig besejlet ved hans høieste Autoritet; at Jesu Taler og Bedrifter ikke i nogen fortløbende, fuldstændig Beretning ere os optegnede, at de tvende af hans Biographer ei engang henhøre til de apostoliske Øievidner, at de filre evangeliske Beretninger kun med Vanskelighed lade sig bringe i chronologisk Harmonie, hvor dog Meget bliver vaklende, ja, endog *mangen aabenbar* Forskiellighed og *Modsigelse* bliver tilbage; at den langt overveiende dogmatiske Deel af vore hellige Bøger har den af Apostlene til Forfatter, som *ikke med egne Øine havde seet eller med egne Øren hørt* sin Lærer og Mester; at det Dogmatiske og det Moralske, det Egentlige og det Allegorisk-Uegentlige, det Bogstavelige og det Billedlige, det Almeengyldige og det Locale og Temporelle, det Christelige og *Jødiske* heelt igiennem er blandet med hinanden; at Apostlenes Individualitet umiskiendelig skinner igiennem ved Behandlingen af de christelige Dogmer, og allerede giver os Billedet paa den theologiske Forskiellighed, som siden har characteriseret den christelige 412 Kirke, saa det kun ved philologisk Lærdom og *philosophisk Critik* bliver mueligi at *udfylde det Manglende*, oplyse det Dunkle, *bestemme det Vage*; at endelig Beviset for de hellige Bøgers Authentie (Ægthed) ved flere af dem ikke fører os videre end til en høiere eller mindre Grad af Sandsynlighed, at selv Texten i disse Bøger ikke har undgaaet den Skiæbne, enhver anden Bog i Tidens Løb er underkastet, og at den bibelske Critik og Hermeneutik opviser Problemer, som neppe nogensinde ville ophøre at være Stridspuncter i den christelige Verden.

Nu finde dog vist alle Læsere, det er et snurrigt Luft-Castel, den protestantiske Kirke, Prof. Clausen gaaer frugtsommelig med, og at saa naragtig en Tro har der neppe været i Verden, som den, at en Bog kan paa een Gang være sine Læseres Kundskabs-Kilde og *Troes-Regel*, og tillige deres Sko-Visk, være baade ægte og uægte, klar og dunkel, fuldstændig og mangelfuld, bestemt og ubestemt, guddommelig sand og aabenbar falsk, saa det er lutter Løgn, hvad Apostlerne fortælle om Jesu Forsikkring, at Sandhedens Aand skulde minde dem om alle hans Ord; lutter Løgn, hvad den mest dogmatiserende Apostel, *Paulus*, høitidelig vidner, at han havde baade *seet* og *hørt Jesus*?

Dette skulde altsaa være det guddommelige Ideal, den Christelige Kirke, under Guds Styrelse, efterhaanden har stræbt at nærme sig, og har nu alt i Prof. Clausens Hoved naaet! det skulde altsaa være Christi Mening, som Prof. Clausens (S. 307), at fuldkommen Troes-Eenhed lader sig kun tænke mellem menneskelige Automater, hvor det aandelige Liv er kvalt! Christus selv skulde, som Prof.'s Fornuft, ansee det for en *Blasphemie* at tillægge Aabenbaringen et *saadant*, Tilintetgjørelses-Øiemed, og det skal (S. 343-344) være lige bibelsk, lige christeligt, enten man antager Christus for Gud eller for et indskrænket Menneske, enten man betragter de menneskelige Idrætter som Virkninger af den alvirkende Guddomskraft, eller som Product af den menneskelige Frihed, enten man *udelukkende* haaber det evige Liv af Guds Naade, eller efter den strænge Tilregnelses-Lov som Belønning for den menneskelige Dyd; enten man betragter det tilkommende Liv i aandigt Lys som Samfund med Gud, eller i det lokkende Farveskiær som sandselig Nydelses-Tilstand; enten man anseer Tro eller Gierninger for Veien til at blive retfærdig for Gud! Det er da med rene Ord, at *Sandhed* og *Løgn* om Forholdet mellem Gud 413 og Menneske er *lige bibelsk, lige christelig*, hvoraf da nødvendig følger, at Bibel og Christendom er ingen sand, men aldeles falsk, ingen Guddommelig, men ret egenlig en Djævelsk Aabenbaring; thi det lader sig unægtelig bevise, at Gud er Sandheds Gud, som hader al Løgn og Falskhed, og at kun Djævelen, Løgneren af Begyndelsen, kan opspinde, at Sandhed og Løgn er i Grunden Eet!

Sandelig, vi see her, det er viselig betænkt af den *Christelige Kirke*, som *virkelig* haver været, som er, og som, det er vor Tro, skal bestaae til den yderste Dag, at den spørger alle dem, der vil døbes: forsager I Djævelen og alle hans Gierninger og alt hans Væsen; thi saa længe den gjør det, og erklærer Djævelen for Løgnens Fader, skal dog Ingen sige, den henviser sine Medlemmer til det Ideal, hvori *Sandhed* og *Løgn* kiærlig omfavne hinanden.

At der nu virkelig er en saadan Kirke paa Jorden, som kalder sig *Christelig*, og indlemmer, ved Daaben og Nadveren, kun dem i sig, der afsige Djævelen, og bekiende Tro paa Gud Fader og Søn og Hellig-Aand, efter

de tre Troens Artikler, som de Lærde kalde det *Apostoliske Symbolum*, det maa jo Prof. selv indrømme, og at den havde endt sine Dage hos os, saasnart vi, efter Prof.'s Forslag (S. 833 og 837), ei længer bandt os til en *altid eenstydig* Døbe-Formular, eller ei gjorde Troen paa og *Bekiendelsen* af de tre Artikler til Vilkaar for Daabens Annæmmelse og Virkning, det er ganske rigtigt; men hvad skulde friste Kirken til at følge saa aabenbar fiendtligt et Raad, hvad skulde friste den til ved Selv-Mord at ende og beskæmme et ærefuldt Liv! Hvad Vederlag kunde vel Prof. *Clausens* Bifald være!

Jeg veed jo nok, Prof. ikke vil tilstaae, at denne Kirke, som i Jesu Christi Navn fordrer *fuldkommen Troes-Eenhed* af alle sine Medlemmer, at den er *christelig*; thi en saadan Fordring kalder jo hans Fornuft Blasphemie (Guds-Bespottelse); men det vil blive ham haardt at stampe imod Brodden, umueligt med mindste Skin af Ret al fradømme den sit *christelige Navn*, som den med Ære og Skam: Ære af Gud og Skam af Verden, haver baaret fra det Christne Navns Begyndelse og indtil denne Dag.

Jeg veed jo nok, at Prof. med *sin* protestantiske Kirke, (S. 68) henflytter sig, med *forsætlig Forbigaaelse* af al *mellemliggende Historie*, umiddelbart til Christendommens Fødsel; men saaledes, ved et aldeles *historisk Spørgsmaal*, 414 at *overflyve* hele den Historie, der ene kan besvare det, er og bliver jo dog kun et *latterligt Sværmerie*, der ei kan forandre det mindste i den *virkelige* Verden, hvorom det udelukkende maa være os at gjøre, naar vi finde det Umagen værdt at efterspore Christendommen. Jeg hører jo nok, Prof. siger, at Kirke-Historien er en mørk og vildsom Labyrinth af modstridende Beretninger, Fortolkninger og derpaa grundede Paastande, hvorfra man skal tye til Christus, som eneste Herre og Mester, og til Skriften, som eneste, i sig tilstrækkelige Regel og Rettesnor; men hvorledes kommer vi da til Christus og Skriften, uden paa et Kasteskaft igiennem *Luften*, naar vi *forsætlig forbigaae* den hele mellemliggende Historie, som jo er den eneste virkelige Vei gennem *Tiden*! Jeg veed nok, Prof. mener, man kan gjøre med Historien, hvad man vil, snart forbigaae den reent og construere Kirken *a priori*, og snart tage den til Hjælp, snart bygge paa den, og snart oversee den; men det gaaer nu engang ikke an, uden aabenbar Selv-Modsigelse, som er Løgnens unægtelige Kiende-Mærke, og som *den Christelige Kirke*, der lovede at føre sine Troende til *Sandheds-Erkiendelse*, derfor altid har skyet som en Pest, der nødvendig førde Døden med sig. Dog, sæt engang, det gik an, paa *Kirke-Fædrenes Vidnesbyrd*, at antage, der har været en Christus til, og at det Ny Testamente er skrevet af hans Apostler, sæt, det gik an, uden dog at lægge mindste Vægt paa de samme *Kirke-Fædres Vidnesbyrd* om, hvad den Menighed troede og bekiendte, til hvis Oplysning og Opbyggelse det Ny Testamente, efter deres Vidnesbyrd, er skrevet, sæt, det gik an, som det dog ingenlunde gjør, hvad havde vi da dermed vundet! var det saa beviist, at *Jesus Christus* var troværdig, og at det Ny Testamente var en sand guddommelig Aabenbaring? Det forudsætter Prof., men, det er dog ligefuldt kun ved den groveste Overtro, man, uden anden Grund end sin egen Villie, antager et Menneske for Guds Søn, og en Bog for en guddommelig Aabenbaring, og vil vi have Grund til at troe, maae vi altsaa vende tilbage til Historien: betragte Evangelierne og Apostlernes Gierninger som en sand Historie, der viser, at *Jesus* er værd at troe paa, og Apostlerne hans Aands Vidner, hvis Oplysning om de aandelige Ting er troværdig. Jeg seer jo nok, det er ikke Prof/s Mening, seer jo nok, han kun vil have Christus gjort til et guddommeligt Navn paa sin egen Fornuft, og Bibelen til et Skygebillede af hans egne kloge Tanker; men det er jo aabenbar kun at narres med Christus, med Bibelen og 415 med den hele christelige Menighed; thi en Afgud, som er intet i Verden, hverken maae vi tilbede, eller kan have nogen Nytte af, og en Bog, der ikke kan oplyse os om noget Vigtigt, vi ellers ikke vidste, hverken maae vi kalde en guddommelig Aabenbaring, eller kan vi bruge enten til Kundskabs-Kilde eller til Troes-Regel. Saameget er da vist, at Prof. *Clausens Christendom* er aldeles *falsk*, hans protestantiske Kirke et Afguds-Tempel, hvor man vitterlig forkynder Løgn som Sandhed, og stræber at ophæve den uophævelige Skilsmisse mellem dem, som mellem Lys og Mørke, Ja og Nei, Bekræftelse og Benægtelse, Paastand og Modstand. Det er ligeledes vist, at Prof. *Clausen* uden al Grund kalder den Kirke, han vil stifte, *bibelsk* og *christelig*, da han endog vitterlig modsiger Bibelens Ord, og ei i den vil finde nogen Troes-Regel, men erklærer tvertimod, at det Ny Testaments Ægthed er tvivlsom, Texten usikker og Fortolkningen et Tvistens Æble!

Det eneste Spørgsmaal, der da end bliver tilbage, er, om den *historisk-christelige Kirke*, i hvilken vi, ved Daaben og Nadveren, ere indlemmede, om den har bedre Adkomst til at hedde Christeli g, og om den er værd at blive i, eller bør, paa *Sandheds* Bud, forlades, i hvilket Tilfælde vi enten maae forblive aandelig husvilde, eller see til at finde eller at bygge os en Kirke, der er lidt forsvarligere end Prof. *Clausens*, som ei i sig selv, men kun i Modsætning, er kiendelig, som i sig selv Intet siger, men modsiger (protesterer) kun, som altsaa falder bort af sig selv, saasnart vi tænke Modsætningen bort, hvad der er Løgnens aabenbare Kiende-Mærke, som Intet i sig selv; medens Sandhed derimod kun protesterer af Nødvendighed mod Løgneren, og straalere, naar denne tænkes bort, først i al sin Glands, aabenbarer da sin hele Fylde.

At nu den *Christelige Kirke*, der *først* er blevet bekiendt under dette Navn, ogsaa har Adkomst, og udelukkende Adkomst dertil, følger af sig selv, da hvem der vil gjøre os vort *Navn* stridigt, maa bevise, vi har stiaalet det fra ham, altsaa at han har baaret det førend vi. En anden Sag er det, om den Kirke, vi ere indlemmede i, med Rette kalder sig *Christelig*, thi det beroer aabenbar paa, om det i Grunden er den samme, som den, der først blev bekiendt under dette Navn, et Spørgsmaal, der vilde være ligesaa ubesvarligt, som unyttigt, hvis *Christelig* var i sin Oprindelse et *tomt* Navn, der ikke i sig selv, men kun i Modsætning, havde Noget at betyde; thi da var det dermed, som med Navnene: *Jacob, Peder og Johan*, 416 som alle de, der bestandig svare til dem, vel omtrent bære med lige Ret. Nu er det imidlertid ingenlunde saa med den *først*

bekjendte christelige Kirke, som vi see af dens Historie og Forsvars-Skrifter, hvor den retfærdiggjør sin Protest mod Hedenskab og Kiætterie med sin *eiendommelige Tro* og *Lærdom*, der ikke lader sig forandre, eller forene med Afguds-Dyrkelsen. Dette Eiendommelige nu, som den ældste Christelige Kirke byggede paa, og hvorpaa den var *kiendelig* ei blot for sine Fiender, men *i sær for sine Venner*, Det maa unægtelig findes i enhver Kirke, der med Rette skal kaldes christelig, og Det, paastaaer jeg, findes i vores, findes overalt, hvor man gjør den apostoliske *Troes-Bekjendelse* til det udelukkende Vilkaar for Indlemmelse i Samfundet, og tillægger Naade-Midlerne: *Daaben* og *Nadveren*, en til Troes-Bekjendelsen svarende, altsaa *saliggjørende Kraft*. Dette paastaaer jeg ikke blot som Theolog, ikke blot som kirkelig Boglærd, men fornemmelig som troende Medlem af den store almindeligchristelige Kirke, som ved den apostoliske Troes-Bekjendelse og Naade-Midlerne ei blot adskiller sig fra Jøder, Tyrker og Hedninger, men fornemmelig sikkrer sine troende Medlemmer *Syndes-Forladelse* og *Salighed* i Jesu Christi Navn, og denne Kirkens Paastand paaligger det Prof. *Clausen* og enhver *saadan* Protestant *historisk* at *giendrive*, naar han vil aftrætte vor Kirke Navn af den eneste sande, almindeligchristelige.

Her hjælper ingen Udflugter, ingen forsætlig Forbigaaelse af Historien, ingen luftig Henflyttelse til Christendommens Fødsel; thi der er unægtelig *født* en *Christendom paa Jorden*, siden der ikke blot ligger en saadan bag os i Historien, men staaer en saadan lyslevende for os, hvor vi høre Troen paa Jesum Christum bekiendes, og Naademidlerne tildeles i Hans Navn, saa *den Christelige Kirke* er en *Kiends-Gierning*, der ikke lader sig henveire af luftige Drømme, ei lader sig kuldkaste med en løs Tale, som kun er et Munds-Veir! Alle kirkelige Boglærde veed, det var mig en let Sag at fremføre Vidnesbyrd i Snesetal om, at vor Troes-Bekjendelse virkelig er den, der har ligget den Christelige Kirke paa Tunge, fra det første Øieblik den oplod sin Mund, til hørøstet at forsvare sin aandelige Rigdom mod aabenbare Fiender og mod falske Venner; men en Kirke, der byder alle sine Medlemmer heller døe end svigte dens Bekjendelse, en saadan Kirke maa dog vel gjælde for *ærlig* med sin Bekjendelse, til det klart bevises, den 417 er falsk, en saadan Kirke skal aldrig føre Vidner paa sin *Ærlighed*, men kun i Nødsfald mod de Opspind, hvormed man vil gjøre dens *Ærlighed* mistænkt.

Saaledes møde vi da Prof. *Clausen*, og alle dem, der vil udgive deres egne Drømme for den christelige Aabenbaring, deres egne Hjerne-Spind for Christendom, med den urokkelige Kiends-Gierning, at der har været og er en Christenhed paa Jorden, kiendelig fra alt And et paa sin mageløse *Troes-Bekjendelse*, hvormed den paa alle sine Tungemaal, under alle sine foranderlige Skikkelser, har forkyndt og forkynder Troen paa *Jesum Christum*, den Korsfæstede, igien Opstandne, som den sikkre, den eneste Saligheds Vei for Syndere, som en Vei, der, giennem *Daaben* og *Nadveren*, fører til Guds Rige og de Levendes Land. Om det er sandt, om denne dunkle, hemmelige Vei virkelig fører til Samfund med den Gud, som er et Lys uden alt Mørke, og som ene haver den sande Udødelighed, det evige Liv, derom kan man tvivle, og det kan man, uden beviislig Selv-Modsigelse, nægte; men at denne Vei er udelukkende de *Christnes*, og at *Troes-Bekjendelsen*, der danner den snevre Kirke-Dør, er den uforanderlige, *vi troe urokkelige*, Grundvold baade for *Troen* og for *Lærdommen* i den *Christelige Kirke*, Det er en *soleklar Sandhed*, man kun kan tvivle om, naar man ei vil troe sine egne Øine, kun som en fortvivlet Løgner modsige! Man betænke dog engang, *hvormed* man vil bestride den Grund-Sætning, at Naade-Midlerne, med den dertil svarende Troes-Bekjendelse, som er *det Eneste, alle Christne, i alle Stillinger, i alle Menigheder, til alle Tider* have havt tilfælles, det, der baade har gjort Kirken *kiendelig for Venner og Fiender, og forbundet* Menigheden, Det, der altsaa unægtelig var baade *Kiende-Mærket* og *Samfunds-Baandet*, at Det er *Grund-Volden*, der hidtil har svaret til den Priis, Herren lagde paa *Klippen*, som, til Trods for Helvedes Porte og Dødens Magt, skulde bære Hans Kirke alle Dage til Verdens Ende! *Hvormed* vil man bestride denne Grund-Sætning, hvorved vi kun i Tankerne sætte Kirken paa den Grund, hvorpaa den beviislig har staaet, og *unægtelig staaer*, saa længe et eneste Menneske, *som jeg her*, frivillig tilegner sig Bekjendelsen, og erklærer sig ved Naade-Midlerne forbundet med alle de sande Troende, som have været, som ere, og som skal fødes, gjenfødes i den samme Tro, af den samme Aand, ved den samme Daab, til det samme Haab! Med *Fornuften* vil man dog vel ikke bestride en *Kiends-Gierning*, 418 som selv den guddommelige, alvidende og almægtige, Fornuft kun kan forklare, aldrig kuldkaste, og ei, uden Selv-Modsigelse, bestride! Med det *Ny Testamente* vil man dog vel ikke heller bestride, hvad *Det* i alle Maader *forudsætter*, baade hviler og bygger paa, da det unægtelig blot er den Christelige Kirkes Vidnesbyrd, som gjør den Bog til Kirkens Lys, og da *Skriften* udtrykkelig er stilet til den allerede troende og døbte Menighed, og vil ikke lære den noget Nyt, men kun bestyrke og stadfæste den i sin christelige Tro, der, som bekjendt, forudsættes!

Sandelig, det er paa den høie Tid, at vi alle, saamange som end i Aand og i Sandhed vil være *Christne*, forene os om ene at bygge paa den Klippe, der giennem Tidens Løb har trodset de flyvende Storme og brusende Bølger, indskrænke os, som Troes-Samfund: *som Kirke*, til Krybben i Bethlehem, som Historien lærer, lader sig seierrig forsvare mod al Verdens og Helvedes Magt, at vi, saa at sige, trække os tilbage til *Choret*, række hinanden, og alle de i Herren hensovne Christne, Haand over *Daaben*, og Mund for Alteret, i det ene Brød og den ene Kalk, lade, som Brødre, al Kiv om det Tvivlsomme fare, og, ere vi stærke, da ei misbruge vor Magt til at bebyrde de Afmægtige, men til at bære deres Skrøbeligheder! Ja, *Christne!* hvor I bygge, det er Tid, at vi igien forenes om *det Christelige*, som *Læg* og *Lærd*, og som de i Tanke-Gang forskielligste *christelige* Lærere, som en *Justinus Martyr* og *Irenæus*, *Ansgar* og *Luther*, *Reinhard* og *Balle* havde tilfælles, og som da unægtelig er det *Grund-Christelige*, forene os derom, taale hos hverandre al

dermed forenelig theologisk Forskiellighed, men vige da ei heller et Haarsbred enten for aabenbare Fiender eller falske Venner, skille os høitidelig fra dem, som, ved at vrage Kirkens oprindelige Bekiendelse og guddommelige Naade-Midler, selv have skildt sig fra os, og som kun vil beholde det *Christne* Navn, for under Venskabets Maske at forføre Menigheden, og for at tilsnige sig Glandsen af det Kirkens store Vidnesbyrd, de ei vil troe! Saa gjorde, som Historien unægtelig vidner, de ældste *Christne*, saalænge Forfølgelsen rasede, og vi behøve kun at sætte os i deres Sted, hvortil vi ei fattes Paamindelse, for at indsee, det bør den Christelige Kirke til alle Tider gjøre; thi det er ei Guld, hvad ei kan gaae igjennem Ilden, ingen Menighed kan kiende, samle og bekiende Alt i Skriften, og Ingen af os kan døe i *Jesu Christi* Navn paa vor egen Skrift-Fortolkning, eller paa noget Menneskes Ord, 419 der ei haver Guds øiensynlige Vidnesbyrd. Dette guddommelige Vidnesbyrd havde den oprindelige Bekiendelse for Kirke-Fædrene, saasandt som de ikke vidnede falskelig, der beseiglede Vidnesbyrdet med deres Blod; dette guddommelige Vidnesbyrd har Bekiendelsen for os i de apostoliske Skrifter og i Kirkens hele underfulde Historie; men ingen Fortolknings-Regel, uden den, at Skriften skal forstaaes efter Troes-Bekiendelsen, kan ikke forstaaes uden af Troende, med den Hellig-Aand, ingen Fortolknings-Regel uden denne, har den apostoliske Kirkes og Historiens guddommelige og menneskelige Vidnesbyrd. Hertil maa *Kirken* holde sig, og lade *Skolen* i Øvrigt være fri, lade sine Theologer og Skriftkloge overlægge, og, vil de endelig, da kives med hinanden, naar de kun indrømme, at den hellige Skrift er oplysende og opbyggelig for *alle Christne*, efter Troens og Viisdommens Maal, som Herren giver, og naar de kun ikke prøve paa at sætte Splid mellem Skriften og Kirkens *Grund-Bekiendelse*, hvorved de naturligviis udelukke sig selv af Kirken, og af Kirke-Skolen. See, saaledes hylde vi al den aandelige Universalisme, al den videnskabelige Frihed, en *Kirke*, som et *Troes-Samfund*, kan taale i sig, uden, ved aabenbar Selv-Modsigelse, at erklære sig for et i Sandhed ophævet, et vitterlig falsk og løgnagtigt Samfund! De Lærde og Læge nu, som ei vil finde sig i denne nødvendige Indskrænkning, altsaa paa ingen Maade vil være *Christne*, de maae ogsaa aflægge det *Christne* Navn, hvorimod vi tilstaae dem ethvert andet, selv det mest glimrende, de vil give sig. Vil de hedde *Protestanter*, velan! det maae de, og vi afstaae dem enhver Fordring paa et Navn, der unægtelig passer sig bedst for dem, der ei vil have andet Bestemt tilfælles end *Protesten* mod den Chiistelige Kirke, og mod ethvert *Troes-Samfund*, der vil bekiende sin Tro og vedstaae Bekiendelsen. Vil de hedde *Rationalister*, velan! vi kan vist nok ikke fraskrive os *Fornuften*, enten som den er i Gud, eller som den billedlig er i os, men vi have Intet at bramme af, og overlade derfor gjerne vore Modstandere det pralende Navn, ligesom Kirke-Fædrene, uden at forpligte sig til Dumhed, overlod deres Modstandere Navn af *Gnostiker*! Vil de endelig, af ubegribelig Ydmyghed, hedde *Lutheraner*, da vil vi i Kirken heller ikke derom kives med dem; thi vi er ikke døbte i *Luthers* Navn, og vore Fædre lærde os ikke, at Luther, men at *Christus* er korsfæstet for os; men i Skolen maae vi forsvare denne vor Fader i Christo, og bevise, at alle de Protestanter mod den historisk-christelige Kirke, som 420 beraabe sig paa hans Medhold, enten rave i et grueligt historisk Mørke, eller omgaaes med Falskhed, og vanære i begge Tilfælde den Herliges velsignede Ihukommelse, misbruge i begge Tilfælde hans med al Ret i Christenheden berømte Navn til at besmykke, hvad han af Hiertens Grund afskyede.

Det er nemlig vist, at hvad end Reformatorerne, og *Morten Luther*, deres store Hoved-Mand, i deres Strid med Pavedømmet kan, som *Theologer*, have paastaet om Skriften som Troes-Regel, saa forudsatte de dog, som Præster: Lærere i Kirken, bestandig baade Kirken og Troen, og vare enige om, at Skriften ei kunde rettelig forstaaes uden ved den *Hellig-Aands* Bistand, altsaa af troende *Christne*, der dog umuelig kunde udlede Troen af Skriften, *før de forstod den*. Det er ligeledes vist, at vor *Menighed*, i den Augsburgske Bekiendelse, som *Luther* og *Melanchton* dog vel ikke har protesteret imod, bandt sine Lærere til den apostoliske Troes-Bekiendelse (Art. III), og til den eneste sande, historisk-christelige, uforanderlige, catholske Kirke. (Art. VII og XXI.) Det er endelig vist, at Ingen kunde stærkere end *Morten Luther* ophøie den christelige Kirkes enfoldige Barne-Tro over al Skole-Viisdom, og at han ei klarere kunde vise sin Fortrøstning til Kirkens urokkelige Grundvold, end ved uopløselig at knytte den apostoliske Troes-Bekiendelse til *Daaben*, og lægge den, i sin lille *Catechismus*, til Grund for Barne-Troen og Børne-Lærdommen, overalt hvor man vilde enes med ham. Det lod derfor kiønnest, om Prof. *Clausen*, og alle saadanne Protestanter mod Kirke-Grunden, vilde lade vor timelige Ypperste-Præst efter Melchisedeks Orden, som Herren selv gjorde til *Pave* efter hans Død, fordi han i levende Live paa ingen Maade vilde være det, om de vilde lade ham hvile med Fred i den aabne Begravelse lige for Alteret, som Ingen med Ret kan gjøre denne sande Apostel-Efterfølger stridig; men vil de endelig opmane hans Skygge til at bevidne, hvad hans Liv paa det kraftigste fornægtede, da maa den christelige Kirke, der ei er bygt paa hans Ord, lade det skee, og kun opmuntre sine Boglærde til i Kiærlighed at ære den *evangeliske Moses* med en Helte-Kamp om hans Legeme!

Vi maae nødvendig indrømme, at alle Reformatorerne *saae* feil ad den Christelige Kirkes oprindelige Skikkelse, og lagde vitterlig eller uvitterlig Grunden til det ny *exegetiske Pavedom*, under hvilket nu hele den *Christne* Menighed sukker, og som alle christelige Boglærde maae forene sig om i Bund og 421 Grund at ødelægge, da det nu er kommet saa vidt, at selv den yngste Professor paa vor Høiskole vil, som *summus Theologus*, være Menighedens exegetiske *Pave*, paa hvis Bud den historisk-christelige Kirke skal nedrives, og en nybygges af lutter theologisk Maculatur: af de mod hinanden protesterende exegetiske Collegie-Hefter, i hvilket sig selv ophævende Luft-Castel den *Christne* Menighed skal bekiende, at den *troer eens, men veedikkehvad*! Men, naar vi, Sandheden til Ære, have indrømmet en Feiltagelse, der ved Udgangen af Pavedømmets Mørke, af det aandelige Ægypten, var saare undskyldelig, da skille vi, ved Historiens Lys, som kun Mørkets Børn foragte, *Morten Luther* fra dem, der ei vilde enes med ham, og paastaae, at hos ham og

dem, der trolig fulgde ham, var Feiltagelsen i Grunden ubetydelig, og løber ud paa en blot Formalitet; thi naar vor Menighed byggede paa den evangeliske Historie og paa den Troes-Bekiendelse, Apostlerne selv, som Medlemmer af Menigheden, aflægge i deres Skrifter, da byggede de unægtelig paa den apostoliske Troes-Bekiendelse, og fortolkede Skriftens Ord til Lærdom rettelig efter den, og Feilen laae blot deri, at det Ny Testamente *Ægthed* ei beviser sig selv, men bevises kun ved Kirkens aabenbare Vidnesbyrd, som derfor er den eneste ret forsvarlige Grundvold. Det var imidlertid ikke let at skielne saa fint i Dagingen, og i en Tid, da man paa de løseste Rygter havde antaget Alt for Apostolisk, hvad der udgav sig derfor, faldt det ikke lettelig en troende Christen ind, at man med mindste Bifald kunde bestride *Ægtheden* af de apostoliske Skrifter, der hvilede paa saa klare og aldeles troværdige historiske Vidnesbyrd. Her see vi altsaa Forskiellen mellem den *Lutherske* og den *Clausenske* Tale om Skriften, som eneste Kundskabs-Kilde og Troes-Regel: Luther forudsatte, at det Ny Testamente var ægte, Texten sikker, og de Ord, der tilskrives *Sønnen* og *den Hellig-Aand*, et virkeligt, med sig selv enigt *Guds Ord*, og fandt da i det Historiske en sikker Regel til at fortolke det Dogmatiske efter; *Clausen* derimod paastaaer, at Bogens *Ægthed* er tvivlsom, og Texten usikker, den evangeliske Historie aldeles upaalidelig, Pauli Apostel-Kald ugyldigt, alle Apostlernes Vidnesbyrd om, at det var *Guds* og *Jesu Ord*, de taledede, falske eller uægte, og han finder altsaa intet Guds Ord i det Ny Testamente, og ingen Fortolknings-Regel til, hvad han finder. Forskiellen er da unægtelig, at *Luther* grundærlig underkastede sig Skriftens Aand og Ord, og at *Clausen*, mildest talt, driver det letsindigste og ufbrsvarligste 422 Spil med Skriften, som en intetsigende Kundskabs-Kilde, og en aldeles ugyldig og ubestemt Troes-Regel; og hermed haaber jeg at have sat saa kiendelig Skiel mellem *Luthers* og *Clausens* Bibel-Tro og Skrift-Fortolkning, at ikke selv den yngste Student skal kunne forveksle to Ting, der er langt uforeneligere end Ild og Vand.

Er det nu vist, at Prof. *Clausens* protestantiske Kirke er det Modsatte af den *Christelige*, hans protestantiske Bibel-Tro og Skrift-Fortolkning en selvmodsigende Carricatur af den *Lutherske*, da er det vel næsten overflødig at drøfte Prof.'s Paastand om Kirkens Forhold til Staten; thi at et aldeles luftigt og et aldeles jordisk Institut i Grunden slet ikke berører hinanden, følger af sig selv, og at ingen borgerlig Øvrighed, om den ogsaa vilde, kunde med mindste Ret give Prof. Lov til at sandseliggjøre sit Hjerne-Spind i den Christelige Kirke, han protesterer imod, og i den lutherske Kirke-Forfatning, han bestrider, det er ligesaa indlysende.

Da Prof. *Clausen* imidlertid vover et ligefremt Angreb paa alle ærlige Danske Præster, og paa den kirkelige Lovgivning, vi underkaste os, skylder jeg mine christelige Med-Tjenere i Ordet, for dum og nu, saavel som Danmarks christne Øvrighed, at tage alvorlig til Gienmæle, hvad jeg ikke vilde gjort, naar Prof. ei havde drevet Sagen til det yderste: erklæret Præste-Eden for *ugyldig* og vor *Ærlighed* for latterlig; men det gaaer for vidt, og Prof. maa tilskrive sig selv de ubehagelige Følger, en saadan Strid muelig kan have.

Den egentlig bindende Auctoritet, siger Prof. (S, 335), have de symbolske Bøger erholdt ved den Eedsaflæggelse, hvorved de protestantiske Geistlige ved deres Embeds Tiltrædelse forpligtes til at lære overensstemmende med dem. Han indrømmer fremdeles en vis Nødvendighed deraf, i Modsætning til den catholske Kirke, hvor, siger han, *Proselytaanden* ikke uddøer, og *Jesuiternes Moral* helliger ethvert Redskab for denne Aand; men, tilføjer han, Vanskeligheden bestaaer her i at træffe det rigtige Spor, thi enhver Forpligtelse, som binder til *Bogstavet* i de symbolske Bøger, staaer i fuldkommen Modsigelse med Aanden, som gaaer igiennem dem, og hvorsomhelst man henviser til Symbolerne, som constitutive Regler for Tro eller Lære, der arbejder man imod Protestantismen, som man troer at befæste, der fremmer man Catholicismens Aand, medens man troer at holde den ude.

Jeg vil her først gjøre opmærksom paa, at Prof. har megen 423 Ret i, at man ved enhver Lære-Forskrift arbejder mod *den* Protestantisme, der, som Prof.'s, bestaaer i at protestere mod *al Bestemthed* i Tro og Lære; men Sagen er, at mod denne Protestantisme ere ogsaa alle Lære-Forskrifter stiledede, da de netop grebes som en Nødhjælp mod den exegetiske Tøileløshed, der alt i Reformations-Tiden truede med den Ødelæggelsens Vederstyggelighed, vi have oplevet.

Dernæst gad jeg vidst, hvilken Bom der i *Bogstaver* skulde sættes for nogensomhelst Mening, naar *Bogstaverne* ikke skulde komme i Betragtning, eller hvorledes man dog skal finde den Aand, der gaaer igiennem *Bogstaver*, uden ved at holde sig til dem, og om det ikke netop er den *Jesuitiske Moral* ei at bryde sig om *Bogstaverne* i en Forpligtelse, men lægge en egen Mening, som Aand, deri?

Endelig maa jeg spørge, om det ikke dog er lidt ufornuftig tænkt af vore Exegeter, at deres *Bogstaver* skal gjøre alle muelige *Bogstaver* til slet ingen Ting, og om det ikke derimod er aldeles fornuftigt, først og fremmest at anvende Regelen paa *deres Bogstaver*, da det er soleklart, at *deres* *Bogstaver*, der ansee alle *Bogstaver* for ingen Ting, er de ubetydeligste *Bogstaver*, man kan tænke sig!

Efterat nu Prof. (S. 336) har anført Noget af den danske Præsteed paa Latin, der paa Dansk lyder saa: »jeg lover: af alle Kræfter *ærlig* (*fideliier*) at indprænte mine Tilhørere den himmelske Lærdom, indeholdt i de Prophetiske og Apostoliske Skrifter og i de danske Menigheders symboliske Bøger«, paastaaer han, at her er Intet bestemt enten om Forholdet mellem Symbolerne og Skriften, eller om Forpligtelsens Natur og dens Udstrækning, og da det maa antages, at denne Ubestemthed er forsætlig og velbetænkt, for ikke at

paalægge Samvittigheden ængstende Baand, maa enhver protestantisk Geistlig uden *Betænkelighed* kunne indgaae den angivne Forpligtelse. Med mere Føie kan man derimod indvende, at den udsiger for Lidet, og derved bliver utilstrækkelig; thi da *Meningen ikke* kan være den, at Alt, hvad der lides i de symbolske Bøger, skal antages for den rene himmelske Lære, men alene denne, at denne Lære ikke er forfeilet eller forvansket deri, uden at der dog tilføies noget Vink om de Punkter, hvor Symbolerne fortrinligt skulle beagtes, eller om Maaden, hvorpaa, og Principet, hvorefter de skulle benyttes, for at udfinde den rene Lære, saa mangler det paa en nøiagtig Betegnelse af Protestantismens og Symbolernes Aand og Tendents, og Formularens Indhold er 424 alene en *tautologisk* og *vag* Forpligtelse til at foredrage den guddommelige Lære i sin Reenhed. Derimod synes Eden at ville blive betydningsfuld og hensigtsmæssig, naar den Geistlige derved aflagde den *Troes-Bekjendelse*: at den hellige Skrift er den ene guddommelige Troesnorm, at dette Protestantismens Princip er det ene sande kirkelige Princip, og at den protestantiske Kirke er dette Princip *tro*, naar den forkaster Sætningen om Retfærdiggjørelsen ved Gierningers udvortes Legalitet, og Læren om syv Sacramenter, samt forpligtede sig til at lære efter *denne Tro*. Ved at affordre de tiltrædende Geistlige en saadan Bekjendelse og Forpligtelse, som paa eengang antyder baade det Faststaaende og det *Bevægelige* i Protestantismens Væsen, vilde Kirken betrygge sig - forsaavidt en saadan Betyggelse er mulig - imod Catholicismens Princip, saavelsom imod dens Former; i det den peger hen til de characteristiske *Hovedsætninger*, som ere saa nødvendige Resultater af det *protestantiske* Fortolknings-Princip, at de kunne *ansees* som *christelige Axiomer*, holder den dem borte fra Læreembedet, som antage en Troeskilde ved Siden af Skriften; og idet den udtrykkelig henviser til Skriften som eneste guddommelig Regel, forpligter den sine Geistlige til at skride frem i fri selvstændig Anvendelse af dette Princip, i Prøven og Gransken i de hellige Bøger.

Hvor aldeles maa man dog ikke have glemt, at det ene er Omhug for sin Saligheds Sag, der kan drage et ærligt, alvorligt Menneske til Kirken, og at Præsten er Menighedens Tjener til at forkynde et guddommelig sandt, altsaa uforanderligt Ord til Oplysning og Opbyggelse, ja, hvor dybt maa ikke den Christelige Kirke og alt Aandeligt være sunket i en Theologs Øine, der kan tale saaledes om Præsters Embed og Forpligtelse, om den hellige Skrift og alt Helligt!

Dette, troer jeg, maa være enhver Christens første Tanke, ved at læse Sligt af en Præste-Lærer i Christenheden, og mine Præste-Tanker derom vil jeg ligesaa lidt fortie, men sige frit, og vise klart, det er *utaaleligt*.

Hvad nu først den Danske Præste-Eed angaaer, da tjener til Efterretning, at den endnu har følgende, ret egenlig hidhørende Ord: »jeg lover paa det Alvorligste og Helligste, at jeg ikke alene selv vil flye og skyde den mod *Guds Ord* stridende Lærdom, men ogsaa af al Magt bestride den, og før lade mit Liv, end give falske og fanatiske Sætninger Medhold«.

At nu denne Eed er saa læmpelig og velbetænkt, at enhver 425 *Christen* med god Samvittighed kan aflægge den, det er, til den Danske, baade geistlige og verdslige, Øvrigheds uddelige Ære, sandt; men at *saadanne Protestanter*, som Prof. Clausen, maae have en ganske egen Samvittighed, for uden al *Betænkelighed* at aflægge den, det er ikke mindre sandt; thi det er aabenbar usandt, at den, som Prof. siger, blot er en tautologisk og vag (snaksom og løs) Forpligtelse til at foredrage den guddommelige Lære i sin Reenhed. Hvad enhver Jurist maa sige om en saadan Udflugt, behøver jeg ikke at anmærke, men hvad enhver ærlig Mand maa forstaae ved Forpligtelsen, det skal jeg sige, og er vis paa alle ærlige Folks Medhold. Naar vi forpligte os til *ærlig*, af al Magt, med al Flid, at indprænte vore Tilhørere den himmelske Lærdom i Propheters og Apostlers Skrifter og i vore Symboliske Bøger, da love vi aabenbar at forkynde Alt, hvad der i benævnte Skrifter *udgiver sig for himmelsk*, guddommelig Lærdom, som en *saadan*, og mene vi noget Andet dermed, da er det en jesuitisk Forbeholdenhed, hvorved vi drive Spot med Ord og Løfter, og stræbe at bedrage baade den Øvrighed, der troer os, og den Menighed, der har saameget mere Ret til at fordre sin Bekjendelse af os, som den maa overtræde de borgerlige Love, for hos andre Lærere at søge, hvad vi, imod vort Løfte, forholde dem.

Betragte vi nu derimod den ny Eed, Prof. foreslaaer, da er det vist nok, at den maatte udelukke hver *Christen* af Lære-Standen, thi maaskee kan den gøres af Hedninger, som have en hellig Skrift, af Jøder og Tyrker, men aldrig af Christne, med mindre Christne kunde tage det ligesaa let med Ord og Bogstaver, som Prof.; thi da kan man jo gøre, hvad Eed det skal være, og det er derfor sært, at Prof. troer, den kunde holde Nogen borte. Først skulde man erklære den hellige Skrift for den eneste guddommelige Troesnorm; og det er ret mærkeligt, at den Forf., der slet ikke kan lide Eed paa Bogstaver, her foreslaaer Eed paa en heel Bog, fuld af Bogstaver, hvorimod en Christen barde indvende, at den hellige Skrift er et aldeles ubestemt Udtryk, selv naar man forudsætter, det skal være *Bibelen*, thi den er langt fra heelligennem at være *Troes-Regel*, ja, er det egenlig kun i Mose-Lov for Israels Børn. Imidlertid kunde en Christen, naar han maatte forstaae det, som om det lød: i *Bibelen*, gøre denne Erklæring, som ikke udelukke den *menneskelige* Troes-Regel for *Christne*, Kirken foreskriver, men Sætningen blev da ørkesløs. Den anden Sætning, at hint Princip er det ene sande kirkelige Princip, var derimod 426 allerede Nok til at holde en Christen borte; thi hvor kunde han sige den Løgn, at ikke enhver Troes-Regel, som en Menighed binder sig til, er et sandt kirkeligt Princip, enten saa Kirkens Lærdom er sand eller ikke. Skulde det derimod være Meningen, at hint Princip var det eneste rette i den sande Kirke, altsaa at Bogstavet var Alt, Aanden og det levende Ord i Bekjendelsen Intet, da kunde en

Christen ligesaa umuelig bekvemme sig til et saadant Bog-Afguderie, naar han var oplyst nok til at see, hvad det vilde sige. Var han imidlertid ikke det, kunde han end i sin Troskyldighed sige Ja; men nu kommer det Tredie: >at Protestantismen er dette Princip tro, naar den forkaster Sætningen om Retfærdiggjørelsen ved Gierningers udvortes Legalitet og Læren om syv Sacramenter«, og den Løgn er for grov til at kunne undgaae nogen Christens Opmærksomhed. Vel kan det være mueligt, at Prof.'s Protestantisme er *sit* Princip tro, naar den blot forkaster de to Sætninger; men at man, ved en blot Forkastelse af to Galskaber, som slet ikke vedkomme Bibelen, er det Princip tro, at gjøre Bibelen til eneste *Troes-Regel*, det er jo Daarekiste-Snak, da man derved ikke paa mindste Maade gjør Bibelen til Troes-Regel; og naar Prof. nu tilføier, at efter *denne Tro* vil han lære, da maa man dog virkelig tro, han vil prøve, om han har Kvæg til Læsere; thi at sige: man vil lære efter den Tro, at der er en guddommeligt Troes-Regel i Skriften, som er tilstrækkelig fulgt, naar man, uden nogen Troes-Bekjendelse, forkaster enhver, hvori der findes den ravgale Sætning, at udvortes Retfærdighed er indvortes, og den naragtige Bestemmelse, at der er netop syv, hverken flere eller færre Ting, man skal kalde *Sacramenter*, at sige, man vil lære efter denne Tro, som ingen er, det er dog vel at drive Spot med Tro og Skrift, med Ord og Eed, med Kirke og Menighed.

Efter denne Eed, naar man var uchristelig nok til at gjøre den, og fandt en Øvrighed, som var taabelig nok til at nøies med den, kunde man nu vist nok prædike Tyrkisk og Arabisk og Alt, hvad man vilde, men at man, efter vor nærværende Eed, kan lære som Prof. *Clausen*, uden aabenbar at bryde den, det er, hvad jeg nægter, og kan blot forundre mig over den Dristighed, hvormed han paastaaer det, og finder det (S. 341) særdeles underligt, at vort (det *ordholdne*) Partie har vidst at forskaffe sig et Slags Privilegium paa at ansees som det *samvittighedsfulde*, og at forekaste det friere Partie en samvittighedsløs Letsindighed. At jeg ingenlunde skiærer alle de 427 Udskelende over een Kam, men vil gjerne betragte deres Forseelse i det mildeste Lys, kan man vide, men at de, der, som Prof. *Clausen*, drive Spot med os, fordi vi ikke bryde vort Ord, trænge høit til at faae Samvittigheden skiærpet, det kan jeg ikke nægte.

Var det derfor sandt, som Prof. paastaaer, at Løftet indeholdt, hvad Ingen af os maatte love, da beviste det kun, at vi var alle at laste, men visselig ikke, at man kunde gjøre Feilen god igien ved at bryde sit Løfte; thi det er aabenbar kun at fordobble Synden, for hvilken det er den eneste Bod, at tage Løftet tilbage, som gjort i Ubetænksomhed og Overilelse. Det vil i det Mindste jeg gjøre, saasnart Prof. *Clausen* eller nogen Anden kan bevise mig, at Løftet er uchristeligt, eller at Christendom er Løgn; thi ligesaa lidt som jeg vil lære mod min Tro, ligesaa lidt vil jeg lære mod mit Løfte, og mod det, jeg i mit Kaldsbrev og min Coliats er beskikket til, da det unægtelig er, hvad baade min Øvrighed og min Menighed har Ret til at fordre af mig.

Men til Beviis vil der Andet end Vrævl, og det er det bedste Navn, jeg veed til Prof.'s Betænkning (S. 341), hvor det hedder: »Sagen forholder sig saa, at hvo som mener sig bundet til Symbolernes Bogstav, erklærer, at han, ved at aflægge sin Eed, har tillagt enten Symbolet selv eller Staten en ubetinget Forpligtelses-Ret, og viser sig saaledes som den, der saa lidet har tænkt paa en saadan Forpligtelses Natur, at han har givet Mennesker det Tilsagn, som alene tilkommer *Gud*; om han selv finder sig overbeviist om Symbolets Skriftmæssighed eller ikke, kommer her i ingen Betragtning, thi her spørges ikke om, *hvortil* han har forpligtet sig, men *hvorfor*; paa dette Hvorfor gives der i Christendommens og Protestantismens Aand kun eet Svar, dette nemlig, fordi jeg troer, at Symbolets Lære er Skriftens Lære; men ved denne Tro kan Ingen finde sig forpligtet til Videre, end til at lære, til at fortolke Skriften i Symbolernes Aand; det er altsaa kun den friere Anskuelse af denne Auctoritet, som kan bestaae for Troens høiere Domstol«.

Er her virkelig sagt Noget, som kan bevise, at man ikke maa love Staten at føre samme Lærdom, som de Symboliske Bøger, naar man troer, det er Skriftens Lære, da maa jeg være stokblind, og hvem har sagt, man i modsat Fald maatte love Nogen at lære efter Symbolerne. Vi afspises da her, som sædvanlig, med Talemaaden: *Aand* og *Bogstav*, uden at kunne faae en klogere Mening ud deraf, end at man skal kunne lære efter 428 Symbolerne, uden at lære efter dem; thi at vi hverken forpligte os til at lære Menigheden den Augsburgske Confession udenad, eller netop at bruge dens Udtryk, det veed vi dog vel, det ligger jo udtrykkelig deri, at det er *Lærdommen*, vi forbindes til at følge, og naar man tager *Lærdommen* bort fra Confessionen, hvad bliver saa Aanden til, uden til vore egne Tanker om, hvad vi vilde skrevet, om vi skulde gjort Symbolet!

Det er i Øvrigt en slem Tro, de Prostanter har, til hvilke Prof. hører, den Overtro nemlig, at hvem der ikke tænker som de, har aldrig lært at tænke, og mig synes, Prof. maatte selv finde det rimeligt, at de, der ikke tog sig Forpligtelsen nær saa let som han, ogsaa lidt dybere havde eftertænkt dennes Natur. Dog, han troe nu, hvad han vil, saa har jeg virkelig for længe siden gjort den Opdagelse, at, var jeg en falsk Lærer, kunde jeg paa den yderste Dag ligesaa lidt undskylde mig med et Konge-Bud, som med den Augsburgske Confession, men ogsaa den Opdagelse, at fordi jeg lover at lære efter de Bøger, jeg har fundet skriftmæssige, lover jeg dermed paa ingen Maade at lære efter alle dem, man kunde faae i Sinde at kalde Symboliske, og jeg kan forsikre Prof., at, om han saa fik al Verdens Keisere og Konger til at gjøre en Symbolisk Bog af hans, vilde jeg dog betragte den med samme Øine, som nu.

At en Deel af de protestantiske Fyrster gjorde sig til Paver i deres Lande, det har nok Ingen sagt i Danmark førend jeg, og man skal vist ikke sige, jeg har rost det; men den danske Regiering har jeg rost, fordi den ikke fulgte Exemplet, og det gjør jeg endnu, og paastaaer, at hvad den gjorde: ved at holde Haand

over den Augsburske Confession., og Luthers Catechismus, som Menigheden selv havde canoniseret, det kan den ikke blot forsvare, men skal prises for, saalænge der er en *christelig* Kirke-Historie. Jeg veed meget godt, hvad der er at sige om Herre-Bud i Kirken, og har aldrig glemt, at høiere er Guds Bud; men naar Theologerne, som Prof. *Clausen*, og mange alt i Reformations-Tiden, kun bruge Guds Ord til Udtryk for deres Selvklogskab, forkaste eller overseer den *Fortolknings-Regel*, Kirkens oprindelige Bekiendelse giver, og vil alle have deres Exeges til at herske, vil alle være *Paver*, da kalder jeg det en stor Lykke for Menigheden, at en Christen Øvrighed afgjør Trætten, ikke ved selv at gjøre Symboliske Bøger, men ved, som den Danske Regiering, at binde Lærerne til, hvad der har saa godt et Vidnesbyrd, og har baaret saa velsignede Frugter, 429 som den Augsburske Confession og *Luthers Catechismus*. At de Theologer, hvis egne Griller er dem mere værd, end Menighedens Salighed, og som anseer Troes-Enighed for fæisk, tænke tvertimod, det følger af sig, men hvor protestantisk en saadan Tænkemaade end kan være, *christelig* bliver den dog i Evighed aldrig!

At det nu var godt, om enhver, der ikke vilde være geistlig Embeds-Mand, fik Lov at bekiende sig til hvilken i Borger-Samfundet taalelig Tro, han vilde, og lære derefter, det er min fulde Overbeviisning; men at ingen viis Øvrighed beskikker og lønner Præster, for hvis Lærdom den ingen Sikkerhed har, anseer jeg for ligesaa vist, som at Prof.'s protestantiske Kirke, der slet ingen Tro vil bekiende, slet ingen Lærdom binde sig til, er utaalelig i enhver velindrettet Stat; thi der kan Øvrigheden sandelig ei være ligegyldig ved, *hvilke*, maaskee Staten høist farlige Lærdomme, man behager at knytte til det mægtige religieuse Element. Havde derfor den historisk-christelige Kirke havt mindste Lighed med Prof.'s protestantiske, saa den blot mellem Jøder og Hedninger vilde erklæret, at den *protesterede mod Statens Religion*, da var den med Rette blevet forfulgt; thi et Samfund, hvis eneste Kiendemærke er, at dets Haand er imod alle, maa ikke fortryde paa, at Alles Haand er igien mod det. Men anderledes var det med den christelige Kirke: den var altid, efter Apostelens Formaning, rede til at gjøre Regnskab for sin Tro og Lærdom, og den havde en Lærdom at fremlægge, som hverken Jøder eller Hedninger kunde nægte, var menneskekiærlig i høieste Grad, *naar* dens Forjættelser virkelig opfyldtes. Denne Kirke har derfor ogsaa en Historie, som lærer, at naar kun ikke en *Biskop* eller et *Theologisk Facultet*, som pavelig Skrift-Fortolker, anmasser sig det apostoliske Høisæde, da er den Kirke i det mindste ingen Stat eller Øvrighed farlig, men skikket til at danne Mennesker, som, just fordi deres rette Borgerskab er i Himlen, ei slaaes med Verden om dens Himmerig, og bebyrder aldrig, som vore Dages Protestanter, Jorden med Casteller, byggede i Luften!